

V. Sapega

METHODOLOGICAL ASPECTS OF EXPERT EVALUATION OF INSURANCE IN UKRAINE

The features of the expert evaluation of insurance are determined and the algorithm for the detail definition of the insurance indicators in Ukraine.

Keywords: expert assessment, procedures, algorithms, expert evaluation tools.

УДК 336.64

Стадник І. Р.

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ

Світова криза значно посилила вплив фінансових ризиків на діяльність і фінансові результати підприємств. У статті проаналізовано сутність, природу та види фінансових ризиків. Також розглянуто ефективні способи їх нейтралізації, зокрема страхування у страхових організаціях і проблеми застосування цього способу в Україні.

Ключові слова: фінансова діяльність підприємства, фінансові ризики, управління фінансовими ризиками, диверсифікація, хеджування, страхування.

Вступ. Світова фінансова криза разом із тим, що посилила вплив фінансових ризиків на діяльність підприємств, стимулювала теоретичні дослідження сутності фінансових ризиків, їх природи і форм прояву задля вироблення підходів до реалізації підприємствами ефективних заходів щодо запобігання, а також шляхів нейтралізації цього виду ризиків. Окрім цього, зважаючи на те, що внутрішні механізми нейтралізації фінансових ризиків виявляються досить неефективними та недостатніми для стабілізації фінансового стану на рівні окремого підприємства, зростає увага до страхування фінансових ризиків у страхових організаціях та пов'язаних з цим проблем в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій та навчальній літературі немає однозначного підходу до визначення сутності, значення й природи фінансових ризиків. Наприклад, І. Бланк виділяє фінансові ризики в окрему групу, що входить до загального «портфеля ризиків» підприємства [2]. Л. Коваленко пов'язує виникнення фінансових ризиків не лише з фінансовою діяльністю підприємства, а й з виробничою та комерційною [5]. Також сутності

фінансових ризиків та дослідженню ефективних шляхів їх нейтралізації присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як А. М. Поддєрьогін, І. Т. Балабанов, В. В. Вітлінський, Р. Н. Холт, В. Дольде та ін. Т. В. Яворська, Р. Н. Холт [7], М. О. Романенко, В. Л. Фесюк вивчають проблеми страхування фінансових ризиків в Україні. Проте на сьогоднішній день в умовах фінансової кризи питання аналізу фінансових ризиків та виявлення ефективних методів їх нейтралізації недостатньо висвітлене, а тому потребує подальших наукових досліджень у цій сфері.

Мета роботи полягає у вивченні сутності фінансових ризиків і причин їх виникнення, аналізі динаміки страхування фінансових ризиків підприємств в Україні та проблем, пов'язаних із цим видом нейтралізації ризиків.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності та природи фінансових ризиків важливе як у теоретичному, так і практичному аспектах. Насамперед, завдяки цьому підприємство може розробити необхідну й ефективну систему стратегічного аналізу фінансових ризиків, і на основі цього здійснювати стратегічне управління (в тому числі ризик-менеджмент).

Як відомо, всі ризики поділяються на дві великі групи – чисті та спекулятивні. Спекулятивні відрізняються від чистих тим, що означають імовірність не лише втрат чи нульового результату, а і можливість отримати прибуток. Тому, згідно з цією класифікацією, фінансові ризики належать до групи спекулятивних.

Крім цього, фінансові ризики можуть розглядатись у широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні це ризики, які характеризуються ймовірністю втрат частини фінансових ресурсів у підприємницькій діяльності. Тобто у цьому значенні поняття «фінансовий ризик» тотожне поняттю «комерційний (підприємницький) ризик». Поняття «фінансовий ризик» також використовується і у вузькому значенні як частина комерційних ризиків, пов'язана з ймовірністю фінансових утрат унаслідок операцій у фінансово-кредитній і біржових сферах [4].

Водночас, незалежно від того, в якому значенні розглядаються фінансові ризики, а також від їх походження, вони є безпосереднім наслідком тих чи тих фінансових відносин.

Найпоширеніший вид класифікації фінансових ризиків – їх поділ на зовнішні та внутрішні. Згідно з цією ознакою, до зовнішніх належать такі основні групи фінансових ризиків:

- інфляційний – ризик, що інфляція за своїми темпами випередить зростання доходів за інвестиціями (тобто ризик знецінення реальної вартості капіталу);
- депозитний;
- податковий (ризик зміни кон'юнктури податкового законодавства);
- процентний (ризик зміни витрат на виплату відсотків чи розміру доходів за інвестиціями);
- валютний.

До внутрішніх фінансових ризиків належать:

- ризик зниження фінансової стійкості;
- ризик неплатоспроможності;
- інвестиційний;
- кредитний;
- ризик утраченої вигоди.

Існує багато різних причин виникнення фінансових ризиків. Вони, своєю чергою, також поділяються на зовнішні та внутрішні.

До основних зовнішніх причин формування фінансових ризиків належать такі: слабка і нестабільна економіка країни; економічна криза; інфляція; неефективне державне регулювання банківської облікової ставки; підвищення рівня конкурентної боротьби; зниження цін на світовому ринку; політичні чинники тощо. До внутрішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести: підвищення витрат на підприємстві, незадовільну фінансову політику підприємства, неефективне управління витратами, доходами і фінансовими результатами [6].

Аналізуючи сучасну ситуацію з кризовим потенціалом підприємства під впливом світової фінансової кризи, можна стверджувати, що посилився вплив усіх ризиків (і, звичайно, зросла імовірність їх виникнення). Але серед усіх видів ризиків можна виділити ті, які фінансова криза посилює найбільше. До них належать ризик процентної ставки, валютний та кредитний (чи депозитний). Крім цього, після прийняття Податкового кодексу податковий ризик теж набув особливого значення.

Особливої уваги під час аналізу фінансових ризиків заслуговує система управління ними.

Найпростіший спосіб управління – взагалі позбавитись фінансових ризиків, тобто не займатись такою діяльністю, з якою пов'язане їх виникнення. Але, оскільки за сучасних умов будь-яка підприємницька діяльність пов'язана з тими чи іншими фінансовими ризиками, то відмовляючись від ризику, ми фактично відмовляємось від отримання прибутку у майбутньому. Тому такий спосіб управління фінансовими ризиками далеко не оптимальний.

Важливішим є питання вибору ефективного способу нейтралізації фінансових ризиків.

Перш за все, виділяють кілька внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків. До них належать:

- диверсифікація – стратегія зниження ступеня ризику шляхом розподілу інвестицій чи інших ресурсів між кількома напрямками діяльності [3]. У більшості випадків цей механізм можливий лише для окремого інвестора, тобто на індивідуальному рівні, а не на рівні підприємства;

• лімітування – це встановлення ліміту, тобто граничних сум здійснюваних операцій щодо витрат, продажу, інвестицій, кредиту тощо. Найчастіше лімітування застосовують для зниження фінансового ризику в кредитній чи інвестиційній діяльності підприємства;

• самострахування – це найпростіший захист від фінансових ризиків. Передбачає створення натуральних і грошових страхових фондів безпосередньо на підприємствах. Тобто, наявність достатнього резервного капіталу (формується під час сприятливого періоду);

• хеджування – це спосіб нейтралізації фінансових ризиків, пов'язаний із використанням похідних цінних паперів. Дає можливість зменшити ризик за допомогою укладення відповідної угоди. Найчастіше хеджування застосовують як засіб страхування вартості товарів або прибутку, а також валютних ризиків підприємства.

Ще одним важливим способом нейтралізації фінансових ризиків є їх страхування у страхових організаціях, тобто розподіл збитку від фінансових операцій між страхувальником та страховиком.

У світовій практиці страхування фінансових ризиків досить поширене. В Україні має неоднозначну оцінку як серед страховиків, так і серед страхувальників. Окрім цього, аналіз динаміки частки страхування фінансових ризиків у структурі всіх страхових послуг в Україні показує, що лише з 2010 р. спостерігалось незначне зростання «популярності» страхування фінансових ризиків у страхових організаціях (рис.1). У 2004 р. страхування фінансових ризиків становило майже половину всіх страхових премій (46,18 %), але з того часу ця частка постійно зменшувалась аж до 10 % у 2009 р.

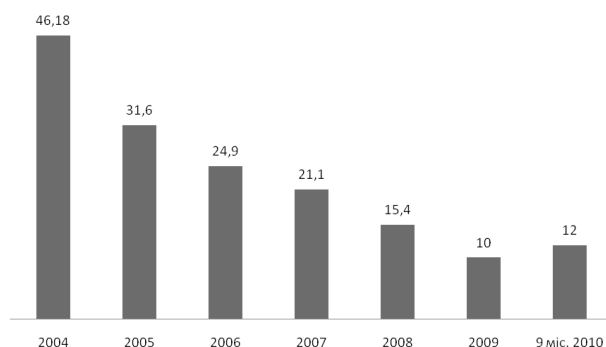

Рис. 1. Динаміка частки страхування фінансових ризиків у загальній структурі страхових премій 2004–2010 рр., %. Складено автором на основі даних [1]

Такий спад не можна пояснити значним зростанням інших видів страхування (що могло вплинути на відносний показник частки цього виду страхування), адже за абсолютними показниками теж значно зменшився обсяг страхових премій за страхування фінансових ризиків (від 9 млрд грн у 2004 р. до майже 1 млрд грн у 2009 р.).

Цікавою є ситуація з рівнем страхових виплат за цим видом страхування (рис. 2).

Починаючи з 2004 р., рівень страхових виплат зі страхування фінансових ризиків постійно зростав, у 2009 р. досягши позначки 99,2 %. Такий високий рівень виплат, безумовно, пов'язаний із впливом світової фінансової кризи на активізацію кризового потенціалу на підприємствах. Таким чином, можна спостерігати дві протилежні тенденції – зменшення страхових премій зі страхування фінансових ризиків та зростання рівня виплат за цим видом страхування. Першу тенденцію частково можна пояснити тим, що підприємства у зв'язку з низьким рівнем

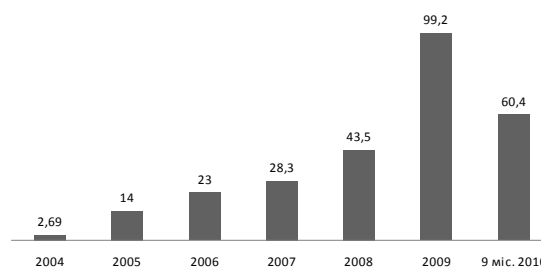

Рис. 2. Динаміка рівня страхових виплат у 2004–2010 рр., %. Складено автором на основі даних [1]

виплат (наприклад, 2,7 % у 2004 р.) почали віддавати перевагу іншим способам нейтралізації фінансових ризиків. А після завершення фінансової кризи знову поступово повертаються до страхування у страхових організаціях (про що свідчить зростання у січні-вересні 2010 р.), але, безумовно, рівень страхових виплат зменшується і у 2010 р. становить 60 %. Аналізуючи наявну ситуацію, можна спрогнозувати, що надалі частка страхових премій зі страхування фінансових ризиків зростатиме (оскільки багато підприємств знову повертаються до такого способу управління ризиками, а також через те, що він дедалі більше набуває популярності у світі), але рівень страхових виплат буде зменшуватись.

Страхування фінансових ризиків в Україні має низку проблем, пов'язаних передовсім з тіньовими схемами. Зокрема, цей вид страхування часто застосовується не за його цільовим призначенням, а задля оптимізації оподаткування (особливо, коли страхова компанія є кептивною) та вивезення капіталу за кордон. Тому необхідне чітке законодавче регулювання і контроль за страховими операціями (в першу чергу тими, які відбуваються за участі перестраховиків).

Висновок. Фінансові ризики супроводжують будь-яку діяльність підприємства. Через світову фінансову кризу їх вплив значно посилюється, актуалізуючи теоретичні та емпіричні дослідження їх сутності. Страхування фінансових ризиків, популярний спосіб їх нейтралізації у світі, саме після фінансової кризи, коли спостерігався високий рівень страхових виплат, почало набувати суттєвого значення і в Україні. Водночас, цей вид страхування в нашій країні пов'язаний з багатьма проблемами (перш за все, тіньовими схемами), що потребують подальшого вирішення.

1. Аналіз страхових ринків ЛІСОУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/stats/analiz>. – Назва з екрана.
2. Бланк І. А. Управление финансовой стабилизацией предприятия / И. А. Бланк – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 496 с.
3. Вітлінський В. В. та ін. Економічний ризик : ігрові моделі : [Навч. посібник] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко,

- А. В. Сігал, Я. С. Наконечний ; [за ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського]. – К. : КНЕУ, 2002. – 446 с.
4. Гридчина М. В. Финансовый менеджмент : Курс лекций / М. В. Гридчина / [Межрегиональная академия управления персоналом]. – К. : МАУП, 1999. – 135 с.
5. Коваленко Л. О. Финансовый менеджмент : навч. посібн. –

- 2-ге вид., [перероб. і доп.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – К. : Вид-во «Знання», 2005. – 485 с.
6. Партин Г. О. Фінансові ризики підприємства та методи їх нейтралізації / Г. О. Партин, О. А. Бурба // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.9 – С. 215–220.
7. Холт Р. Н. Основы финансового менеджмента : пер. с англ. / Р. Н. Холт. – М. : Изд-во «Дело», 1995. – 236 с.

I. Stadnyk

THE FINANCIAL RISKS OF ENTERPRISES AND WAYS OF THEIR NEUTRALIZING

The global financial crisis has increased the impact of financial risks on the activities and financial results of enterprises. This article analyzes the meaning, nature and types of financial risks. Also effective ways of neutralizing them are considered, including insurance in insurance organization and problems in Ukraine related to this method.

Keywords: financial activity, financial risks, financial risk management, diversification, hedging, insurance.

УДК 336.713

Тенетюк А. Б.

АНАЛІЗ ПРИСУТНОСТІ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Протягом останніх років українська банківська система відкрилась для іноземного капіталу. У статті подано короткий історичний огляд припливу капіталу з-за кордону, окреслено переваги та недоліки цього процесу для національної економіки і запропоновано деякі рекомендації стосовно забезпечення стабільності банківського сектору України.

Ключові слова: глобалізація, банківська система, банки з іноземним капіталом, філії іноземних банків, материнський банк, поглинання та злиття, диверсифікація.

Вступ. У 1990-х роках відбулися суттєві зміни у сфері фінансових послуг. У цей період розпочалися глобалізаційні процеси на світових ринках, одним із проявів яких стало просування найбільших фінансових інститутів на ринки, раніше для них недоступні. В процесі глобалізації утворилися потужні фінансові групи, до складу яких, крім банків, входять страхові, інвестиційні, лізингові компанії тощо. Такі групи останні півтора десяти років активно впливають на діяльність банківських систем країн Центральної та Східної Європи. Цьому сприяє прискорення лібералізації доступу на фінансові ринки, що є обов'язковою умовою членства у багатьох міжнародних організаціях.

Останні дослідження та публікації. Проблемам присутності та функціонування банків з іноземним капіталом в українській економіці

присвячені праці В. Гейця, О. Сугоняко, А. Шаповалова, І. Д'яконової, Б. Степаненко, К. Раєвського, Л. Конопатської. Вони аналізують шляхи надходження іноземного капіталу в українську банківську систему, його вплив на українські банки та методи регулювання. Так, В. Геець визначає причини зацікавленості іноземних інвесторів в українському банківському секторі та досліджує еволюцію послуг, що надаються іноземними банками. У багатьох працях вітчизняних економістів значну увагу зосереджено на перевагах та недоліках функціонування іноземного капіталу, а, відтак, проблемі вигідності для національної економіки присутності іноземних банків.

Метою статті є аналіз надходжень іноземного капіталу у банківську систему України: історичний аспект, динаміка частки іноземних бан-